JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hiltunen, Kaisa; Hynnä-Granberg, Kaisu; Kaartinen, Miina

Title: Tutkimuksen jatkumot ja uudet suunnat : moninainen suomalaisuus, monilukutaito ja laatu televisiossa

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © 2021 kirjoittajat

Rights: CC BY 4.0

Rights url: https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Please cite the original version:

Hiltunen, K., Hynnä-Granberg, K., & Kaartinen, M. (2021). Tutkimuksen jatkumot ja uudet suunnat : moninainen suomalaisuus, monilukutaito ja laatu televisiossa. Lähikuva, 34(4), 3-6. https://doi.org/10.23994/lk.112958

TUTKIMUKSEN JATKUMOT JA UUDET SUUNNAT
Moninainen suomalaisuus, monilukutaito ja laatu televisiossa

Pienenä ja nuorena kansakuntana meitä suomalaisia on aina kiinnostanut se, mitä muut meistä ajattelevat. Nopea googletus paljastaa, että asia on ollut viime vuosinakin laajasti pinnalla monissa medioissa. Esimerkiksi Suomea esittelevien tapahtumien yhteydessä eri maissa ihmisiltä on kysytty, millaisia käsityksiä heillä on Suomesta ja suomalaisista. Ehkä kysyminen on keino varmistaa, että meidätkin huomataan ja että olemme kansakuntana ylipäätään olemassa.

Asia kiinnosti meitä myös Lähikuvassa. Tämän numeron kirjoituskutsussa pyysimme kirjoituksia siitä, miltä suomalaisuus näyttää ulkosuomalaisten tai vasta Suomeen saapuneiden näkökulmasta, tai millaista ulkosuomalaisuus on suomensuomalaisten silmin. Tarkoituksena oli kiinnittää huomiota suomalaisuuden moninaisuuteen ja valtion rajat ylittävään suomalaisuuteen. Tällaisiin tutkimuksellisiin näkökulmiin kiinni pääseminen ei kuitenkaan vaikuta olevan ihan yksinkertaista.

Suomalaisuutta sinänsä on tutkittu paljonkin audiovisuaalisten aineistojen kautta, mutta kutsussa hahmoteltu ”ulkopuolinen” tai etäännytetty näkökulma on ollut selvästi harvemmin esillä tutkimuksessa. Tähän taas on eittämättä vaikuttanut se, että ”ulkopuolisesta” perspektiivistä käsin ei suomalaisuutta ole kovin usein käsitelty tai sellaiset teokset ovat jääneet syystä tai toisesta näkymättömiin. Tiedossa kuitenkin on, että ainakin amerikansuomalaiset ovat tarkastelleet suomalaisia juuriaan dokumentaarisissa elokuvissa ja että aiheesta on tekeillä tutkimusta.

Yksi mieleen tuleva ulkosuomalaisuusteemaan tarttunut teos on ruotsinsuomalaisen Nanna Huolmanin ohjaama näytelmäelokuva *Aavan meren tällä puolen* (*Kid Svensk*, Suomi & Ruotsi 2007). Siinä Göteborgissa asuva äiti ja tytär lähtevät kesälomamatkalle äidin kotiseudulle Pohjois-Karjalaan. Tarinan teemoja ovat ruotsinsuomalainen identiteetti ja viha-rakkaussuhde Suomeen.

Suomalaisuus ei ole Suomen rajojen sisäpuolellakaan koskaan ollut homogeenistä. Suomalaisuus on ollut aina muutoksessa, vaikka kotimaisissa elokuvissa ja televisiosarjoissa suomalaisia on useimmiten kuvattu niin etnisesti kuin kulttuurisesti melko homogeenisenä joukkona. Tarinoita on kerrottu pitkälti valkoisesta ja heteroseksuaalisesta näkökulmasta. Tämä näkökulman

PÄÄKIRJOITUS • Kaisa Hiltunen, Kaisu Hynnä-Granberg ja Miina Kaartinen: Tutkimuksen jatkumot ja uudet suunnat. Moninainen suomalaisuus, monilukutaito ja laatu televisiossa, 3–6.

yksipuolisuus on heijastunut sekä teosten aiheisiin että kerrontatapoihin ja tyylivalintoihin. Kuitenkin nykyisenä globaalien kriisien ja muutosten leimaamana aikana moninaisuuden ja uudenlaisten näkökulmien esiin tuominen on erityisen tärkeää.

Ylen uutisessa vuodelta 2019 todetaan, että Suomen elokuvasäätiön rahoitusta hakee ja saa yhä useammin maahanmuuttajataustaisia henkilöitä. Säätiön johtaja Lasse Saarinen pitää kehitystä myönteisenä ja toteaa: ”Kyllä me toivomme, että tämän aavistuksen sisäsiittoisen maan ulkopuolinen katsantokanta monipuolistaisi meidän elokuviemme valikoimaa ja aihevalintoja, eli tekisi meidän elokuvatuotannostamme heterogeenisempää.”

Se, että maahanmuuttajataustaisia tekijöitä tulee elokuva-alalle lisää, muuttaa varmasti audiovisuaalista kulttuuriamme myös suomalaisuuksien kuvausten osalta. Jatkossa suomalaisuuksien kuvaukset eivät ole enää yhtä vahvasti suomalaislähtöisten tekijöiden käsissä kuin tähän asti. Suomalaisuuden kulttuuristen representaatioiden monipuolistaminen ei kuitenkaan voi, eikä saa, olla pelkästään muualta tulleiden varassa. Myös suomalaissyntyisten tekijöiden on mahdollista kertoa suomalaisuudesta uudenlaisia ja erilaisia tarinoita. Viimeaikaiset elokuva-alan tasa-arvovaatimukset ja MeToo tuovat toivottavasti tilanteeseen muutoksia. Tutkijatkin ovat jo aktivoituneet näiden kysymysten parissa ja tulemme kuulemaan aiheesta lisää lähivuosina.

Paljon on myös jo tehty erojen ja moninaisuuden esiin tuomiseksi. Elokuvatutkijat ovat esimerkiksi haastaneet kansallisuuden käsitteen tuomalla esiin, että ”kansallisen elokuvan” taustalle kätkeytyy alati muutoksessa oleva elokuvakulttuuri ja suomalaisuus (Bacon et al. 2007). Vaikka tietynlainen yhtenäiskulttuurin mentaliteetti on hallinnut suomalaisuuden representaatioita, tutkijat ovat kaivaneet niistä esiin myös erojen kuvauksia. Esimerkiksi luokan, sukupuolen, ihonvärin ja maantieteen esittämiseen liittyviä eroja audiovisuaalisessa kulttuurissa on tutkittu (Hakala 2020; Hiltunen 2019; Römpötti 2019). Keskustelua aihepiiristä on käyty myös *Lähikuvan* sivuilla. *Lähikuvan* Suomi 100 -vuoden teemanumeron Marginaalien Suomi (3/2017) artikkeleissa pohdittiin, miten marginaalisuutta on tuotettu ja keitä on esitetty marginaalisina audiovisuaalisessa kulttuurissamme. Esiin nousivat erityisesti maaseudun miehet: joutilas mieshahmo 1990-luvun Pekko Aikamiespoika -elokuvissa (Kallioniemi & Karvo 2017) ja lama-ajan kurittamat yrittäjämiehet tv-sarjassa *Metsolat* (Kaartinen 2017).

Samoista teemoista jatketaan käsillä olevan numeron ensimmäisessä artikkelissa. Siinä Haron Walliander käsittelee Johannes Rojolan luomaa peliä *My Summer Car* (2016), joka sijoittuu 1990-luvun lama-aikaan kuvitteelliseen Peräjärven kylään. Walliander analysoi, miten pelissä nostalgisoidaan lama-ajan maaseutua ja joutilasta miehisyyttä ja miten nämä kuvaukset suhteutuvat suomalaisten elokuvien ja televisiosarjojen samantyyppisiin kuvauksiin. Walliander kysyy myös, mitä pelillistäminen eli se, että pelaajapäähenkilö joutuu toimimaan aktiivisesti pelin maailmassa, tekee joutilaisuuden kokemukselle.

Paitsi että suomalaisuus on yhä laajempi käsite, myös alustat, joilla sitä kuvataan ovat moninaistuneet. Artikkeli osoittaa, miten tietyt representaatiot kiertävät kulttuurissa ja siirtyvät mediasta toiseen. Siirtymässä tapahtuu tiettyjä muutoksia, kuten tässä tapauksessa se, että pelissä kuvatut joutilaat ovat pääasiassa nuoria miehiä, joiden elämästä puuttuu sellaista yhteisöllisyyttä, jota esimerkiksi aiempien vuosikymmenten elokuvien ja sarjojen, kuten Uuno Turhapuro -elokuvien mieshahmoilla oli. Pelin saavuttama ”yleisö” on tietyssä mielessä rajallisempi kuin vaikkapa television maalaisdraamoilla, mutta toisaalta pelit leviävät kansainvälisesti huomattavasti laajemmin.

Kuva 1: Naapuriyhteistyönä tehdyn *Tulitikkuja lainaamassa* -komedian Ihalaista ja Vatasta esittivät neuvostonäyttelijät Jevgeni Leonov ja Vjatšeslav Nevinnyi. Kuva: Elonet.

Mia Öhman valottaa katsauksessaan neuvostoliittolais-suomalaista elokuvayhteistyötä ja eritoten viimeiseksi maiden väliseksi yhteistuotannoksi jääneen *Tulitikkuja lainaamassa* -elokuvan (1980) syntyyn johtaneita tapahtumakulkuja ainutlaatuisen arkistoaineiston pohjalta. Öhman pohtii, mikä innosti neuvostoliittolaiset tekemään Maiju Lassilan romaanista uusintaversion, jossa venäläiset näyttelijät nähdään suomalaisveijareiden rooleissa. Katsaus tarjoaa pilkahduksen siihen, mitä itäiset naapurit ajattelivat suomalaisista.

Toisessa katsauksessa Rami Mähkä ottaa tarkasteluun yhdeksän Suomi 100 -valtiorahoitusta saanutta, vuonna 2017 valmistunutta näytelmäelokuvaa. Hän määrittelee sisällönanalyysin avulla elokuvien keskeisiksi teemoiksi historian ja sodan, suomalaisen luonnon sekä moninaisuuden ja suvaitsevaisuuden eetoksen. Moninaisuuden, ja lisäksi kuulumisen, tematiikka näkyy mielenkiintoisia vertailukohtia tarjoavalla tavalla niin historiallisissa kuin nykyhetkeen sijoittuvissa elokuvissa. Suomi 100 -rahoitettujen elokuvien joukossa ovat muun muassa *Ikitie*, *Toivon tuolla puolen* ja *Tom of Finland*. Kansalliselle itseymmärrykselle keskeisten aiheiden ohessa elokuvat tuntuvat viestivän entistä avarammasta ajattelutavasta.

On hienoa nähdä, miten aiempina vuosina käsiteltyihin aiheisiin palataan uusien aineistojen ja erilaisten näkökulmien myötä. Näkökulmien moninaisuudesta on tavallaan kyse myös Mirja Karjalainen-Väkevän ja Sara Sintosen artikkelissa, joka kohdistuu mahdollisten tulevaisuuden kulttuurin tekijöiden tuotoksiin. Artikkeli on tapaustutkimus seitsemäsluokkalaisten suomalaisnuorten musiikin oppitunneilla tekemien lyhytelokuvien audiovisuaalisista kerronnan keinoista monilukutaidon, eli erimuotoisten tekstien ja viestien tuotanto-, tulkinta- ja arviointikykyjen, näkökulmasta. Karjalainen-Väkevä ja

Sintonen tarkastelevat, millaiseen elokuvalliseen ilmaisuun monilukutaidon pedagogiikka on tarkastellussa kouluryhmässä johtanut. Artikkeli on kannanotto monilukutaidon laaja-alaiseen, oppiainerajat ylittävään huomioimiseen suomalaisessa koulujärjestelmässä. Vaikka monilukutaidon kehittyminen määritellään peruskoulujen opetussuunnitelmassa yhdeksi koulun tehtäväksi, siihen on kiinnitetty etenkin musiikin opetuksessa vain vähän huomiota.

Myös televisiota ja elokuvia koskevat puhetavat kiertävät kulttuurisista konteksteista toiseen. Elisabeth Morneyn ja Hanna Vilkan artikkelissa pohditaan, mistä puhutaan, kun puhutaan lajityypit ylittävästä laadusta televisio-ohjelmissa. Artikkeli perustuu amerikkalaisten ja suomalaisten televisioalan ammattilaisten haastatteluihin ja niiden fenomenografiseen analyysiin. Haastatteluissa tärkeimmiksi laatukriteereiksi muodostuvat ammattitaito, vaikutus ja suosio. Morney ja Vilkka ehdottavat näitä kriteerejä pienimmäksi mahdolliseksi yhteiseksi nimittäjäksi eri taustoista ja toimintaympäristöistä tuleville (amerikkalaisille ja suomalaisille) ammattilaisille.

Toivotamme *Lähikuvan* lukijoille hyviä lukuhetkiä näiden artikkeleiden parissa sekä hyvää joulua ja onnellista vuotta 2022.

Joulukuussa 2021
Kaisa Hiltunen, **Kaisu Hynnä-Granberg** ja **Miina Kaartinen**

Lähteet

Bacon, Henry; Lehtisalo, Anneli & Nyyssönen, Pasi (2007) Johdanto. Teoksessa Henry Bacon, Anneli Lehtisalo & Pasi Nyyssönen (toim.) *Suomalaisuus valkokankaalla – kotimainen elokuva toisin katsoen*. Helsinki: Like, 9–17.

Hakala, Eeva (2020) *Ruskeaihoisten toisteiset paikantumiset: Aika, tila ja toimijuus suomalaisessa 2010-luvun populaarielokuvassa*. Turku: Turun yliopisto.

Hiltunen, Kaisa (2019) Exotic and Primitive Lapland – Othering in *The Earth Is a Sinful Song* (1973). *Nordlit* 42, 85–102.

Kaartinen, Miina (2017) Paluu Hoikkaan. Selviytymisen tarinallinen rakentuminen televisiosarjassa Metsolat. *Lähikuva* 30:3, 46–61. DOI: https://doi.org/10.23994/lk.66592.

Kallioniemi, Noora & Karvo, Elina (2017) Lama-ajan joutilas mies ja homososiaalinen yhteisö Pekko Aikamiespoika -elokuvissa 1993–1997. *Lähikuva* 30:3, 28–45. DOI: https://doi.org/10.23994/lk.66589.

Römpötti, Tommi (2019) Maantiede luokkaan kuulumisen merkitsijänä elokuvissa *Kielletty hedelmä* ja *Elokuu*. Teoksessa Kaisa Hiltunen & Nina Sääskilahti (toim.) *Kuulumisen reittejä taiteessa*. Turku: Eetos, 53–77.